

2/2005

ODBOBNÝ ČASOPIS PRO FILATELII,
NUMISMATIKU A NOTAFILII

ROČNÍK X.

VYCHÁZÍ 20.4. 2005

VYBRANÉ ČLÁNKY PUBLIKUJEME I NA WWW.FILATELIE-KLIM.COM

Z OBSAHU

- Retuše na novinové známce Sokol 50 h (NV7) ... 3
- Československé předběžné a souběžné frankované poštovní formuláře (2) 6
- Osvobozená republika 150 h (1) 14
- Přípravy čs. měditiskových bankovek 100 a 50 Kčs v l. 1953 (1958) – 1959 (1961) ... 24
- Úspěchy a prohry. Zamyšlení nad českými emisemi roku 2004. 30
- Evropská výstava Brno 2005 1

AUS DEM INHALT

- Retusche der Zeitungsmarke „Falke“ 50 h (NV7) 3
- Tschechoslowakische vor- und mitlaufende frankierte Postformulare (2) 6
- „Befreite Republik“ – Wert 150 h 14
- Vorbereitung der Kupferdruck-Scheine zu 100 und 50 Kčs, 1953 (1958) – 1959 (1961) .. 24
- Erfolge und Niederlagen. Tschechische Briefmarken von 2004 30
- Europäische Ausstellung Brno 2005 1

FROM THE CONTENTS

- Retouch on the Newspaper Stamp „Falcon“ 50 h (NV7) 3
- Czechoslovak Preliminary and Parallel Franked Postal Forms (2) 6
- „Liberated Republic“ – Value 150 h 14
- Preparation of the Copperplate Printing Notes 100 and 50 Kčs, 1953 (1958) – 1959 (1961) .. 24
- Successes and Losses. Czech Stamps of 2004 .. 30
- European Exhibition Brno 2005 1

REDAKCE: Šéfredaktor: Vladimír Schödelbauer
Sekretářka: Irena Ryantová

✉: V. Schödelbauer, Fr. Šrámka 26, 150 00 Praha 5
☎: 251 560 484 e-mail: merkur@schodelbauer.com

ADMINISTRACE A ZÁSKLOVÉ SLUŽBY: Fr. Dvořáček
✉: Filatelie-KLIM, Merkur, P.O.B. 431, 660 31 Brno 2
☎: 542 211 931 e-mail: risa@filatelie-klim.com

REDAKČNÍ KOLEKTIV: Fr. Dvořáček, Zdeněk Filípek, Zdeněk Fritz, Jan Klim, Jan Štolfa a VI. Ustohal

ODBOBNÝ PORADCI: Jan Karásek, Pavel Pittermann, Jiří Stupka, Světopluk Šablatúra

EXTERNÍ SPOLUPRACOVNÍCI: W.A. Dawson, VB; Hans van Dooremalen, Nizozemí; Petr Gebauer, ČR; Henry Hahn, USA; Otto Hornung, V. Británie; Walter Rauch, SRN a Jaroslav Verner, USA

VYDÁVÁ: Merkur-Revue s.r.o., Veselá 37, 602 00 Brno 2
Odpovědný vydavatel: Jan Klim ☎: 542 211 931

TISK: EUROPRINTY spol. s r.o., Břeclav

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., OZ JM ředitelství v Brně č.j. P/2-4838/95 ze dne 8.12. 1995 MK ČR E7381 ISSN 1211-3077

Nezoubkovaná 20 h SO v barvě růžové

Poprvé jsem ji viděl před více než 40 lety. V té době mne navštěvoval známý obchodník se známkami z Hané a vždy mi vzal na ukázkou nějaké mimořádné známky ČSR I. Tehdy jsem se už pilně zabýval studiem přetiskových vad SO 1920. Jednou mi výhodně nabídl nevšední „růžovou dvacítku“ SO 1920 s tím, že se dostal do finančních potíží. Mě skromné úspory sice na koupi nestačily, ale známku převzal můj dobrý přítel, takže pro mne nebyla navždy ztracena. V té době jsem ještě ani já a snad ani on netušil, o jakou vzácnost jde. Všiml jsem si sice, že barva je poněkud zvláštní, ale její skutečnou vzácnost jsem tehdy nedovedl odhadnout. Víc mne zaujala přetisková vada, vyštípnuté písm. „O“ nahoře. Teprve mnohem později jsem si uvědomil, že známka má i vzácný a dosud nepopsaný odstín růžové barvy (obr. 2).

Dlouho jsem věděl jen o této jediné „růžové“ známce. Teprve později jsem narazil na další. Šlo o bloček tří známek z dolního okraje PA ze ZP 86, 87 a 97, které byly přetištěny deskou tvaru B/1. Příslušnost k 1. tiskové desce potvrdila desková vada na ZP 86 – bílá čárka od písm. „Š“ šikmo dolů až k bílému oblouku ohraničujícímu oblohu (TD 2 tuto DV nemá). Přetiskovou desku B/1 jsem spolehlivě určil podle ZP 86, kde je písm. „S“ poněkud výše než „O“ a obě písmena jsou poměrně blízko sebe (obr. 1). Přetisk z téhož ZP u desky A/2c se totiž výrazně liší (písm. „S“ tam má barevný bod nahoře a písmena „S“ a „O“ jsou od sebe vzdálenější).

Tyto tři známky byly vytištěny stejnou TD jako známka zmíněná v úvodu, kterou jsem podrobně popsal ve Filatelii 2003/9/22. Také ta totiž pochází z 1. TD (ZP 89) a i přetisková deska je stejná, tj. tvaru B/1b (obr. 2). Je pravděpodobné, že jde o známky z téhož PA.

Na vydání Monografie SO 1920 a následné otištění studie „K procesu přetiskování plebiscitních známek“ (Filatelie 2002/11/16–20) pak zareagovalo několik předních sběratelů, kteří mi zaslali kopie svých sběratelských vzácností. Naposledy jsem takto získal k prostudování zajímavé známky od p. Zdeňka Filípka. Byly mezi nimi i dvě luxusní nezoubkovaná 20 h Hradčany SO 1920. První známka pochází ze ZP 60 a byla přetištěna deskou B/1 (bližší tvar neuvádím). Poznávacími znaky

Druhá známka má mimořádný „růžový“ odstín a jde teprve o pátou známku této barvy, kterou eviduji (obr. 4). Zámka pochází ze ZP 80 / TD 2 a překvapivě byla přetištěna odlišnou deskou než ostatní známé růžové „dvacítky“. Jde o desku tvaru A/2c (vada 2x vyštípnuté písm. „O“ vlevo). Růžová „dvacítká“ byla tedy přetištěna oběma deskami (A i B), takže existovaly nejméně dva PA, tj. 200 ks těchto známek.

O vzniku přetisku na růžové „dvacítky“ lze jen spekulovat. Jejich malý výskyt mluví pro to, že se archy mohly dostat do běžného tisku prostě náhodou. Víme ale také, že v roce 1920 si obchodníci mohli nechat opatřit přetiskem SO 1920 i své archy Hradčany (po 10 Kč za PA). Platí to i pro nezoubkované známky 20 h, kde si obchodníci „pomohli“ hned vícekrát, neboť tak zmenšili nabídku známek 20 h bez přetisku (těch byl tehdy na trhu dostatek) a zároveň získali pro své zákazníky nedostatkové, a tudíž dražší známky s přetiskem SO 1920. Zda tak nechali přetisknout i známky vzácné růžové barvy (ať už úmyslně či nikoli), nevíme. Obchodník by ale jistě takto získané známky prodal sběratelům. Je proto možné, že se jich ve sbírkách skrývá mnohem více, jen je dosud nikdo nepoznal.

Poznámka: Z originálů byly skenovány jen obr. 3 a 4. Vzhledem ke zkrácení při tisku je ale nelze používat jako srovnávací etalon (spíše ukazují rozdílnost obou odstínů). Další ilustrace jsou z xerokopí, a tedy ještě více zkrácené.

Obr. 2: První mně známá růžová známka 20 h SO 1920 ze ZP 89 (deska B/1b) s typicky vyštípnutým písm. „O“ nahoře.

přetisku jsou malá číslice „1“ a velká vzdálenost mezi písmeny „S“ a „O“. Barva známky je standardní, tj. karmínová (obr. 3).

Obr. 3: Zámka 20 h SO 1920 s okrajem PA ze ZP 60 a z 1. TD přetištěná deskou B/1 (velká vzdálenost mezi písm. „S“ a „O“, malá čísl. 1). Zámka má standardní karmínovou barvu.

Obr. 4: Růžová známka 20 h SO 1920 ze ZP 80 / TD 2 přetištěná deskou tvaru A/2c (2x vyštípnuté písm. „O“ vlevo).

Oldřich Tovačovský

Zapomenuté návrhy čs. známek Pravoslava Kotíka

V Merkur-Revue 2003/5 jsem se u první soutěže na nové výplatní známky Československa zmínil o autorech, kteří se také této soutěže zúčastnili, ale jejichž návrhy nebyly přijaty. Čtenářům proto představujeme i tyto méně známé autory. Jako prvního jsem vybral profesora Aloise Mudrušku (MR 2004/6), druhým byl malíř, grafik a profesor Uměleckoprůmyslové školy v Praze František Kysela (MR 2005/1). Konečně třetím autorem, o kterého se zajímáme, je Pravoslav Kotík.

Narodil se 1.7. 1899 ve Slabcích u Rakovníka a zemřel 14.1. 1970 v Praze. Tento malíř a grafik studoval u profesorů Maška, Dítěte a Schikanedera na UPŠ v Praze v letech 1908–1912. Stává se členem SVU Mánes odkud je v roce 1930 vyloučen. Na obr. 45 můžeme vidět jeho kresbu tuší a akvarelem s názvem „Sedící žena“ na papíru rozměrů 30x19,5 cm datováno v roce 1926 a signováno ligaturou vlevo dole.

V roce 1924 se stává členem Sociální skupiny (Holan, Holý a sochař Kotrba) a vystavuje s Uměleckou besedou. Ve 30. letech spolupracoval s L. Sutnarem a Krásnou jizbou. Od dvacátých let podnikl řadu cest do Francie, Belgie, Německa, Velké Británie, Holandska a Jugoslávie. Od roku 1912 do roku 1939 je zaměstnán jako středoškolský profesor kreslení. Jeho tvorba se nepodřizovala skupinovým programům. Její základní orientace však byla výrazně sociální. Prochází vlivem kubismu, který se projevuje hlavně v redukci a zjednodušení obrazové struktury. Na obr. 46 je akvarel na papíře rozměrů 19x27 cm s ná-

T. Kotík 28

zvem „Abstraktní postavy“ datovaný v roce 1958 a signovaný vlevo dole. Obdobným způsobem se v polovině padesátých let po-

zvolna přiklání k nefigurální malbě. Kotík byl umělcem, u kterého měla kresba své zvláštní místo. Měl vrozený smysl pro linii a dovedl tímto pružným nástrojem vyhmátnout obsah naléhavé výtvarné představy a dojít k pevnému výsledku. Na obr. 47 je olej na plátně adjustovaném na lepence rozměrů 39x48 cm, signováno vpravo dole. Název obrazu je „Letní odpoledne“. Toto dílo spadá do rané autorovy tvorby.

Také Pravoslav Kotík nás ale bude zajímat především jako autor návrhů na známky.

V soutisku pro první soutěž je pod písmenem „c“ jeho návrh pod heslem „Zuza“, který představuje husitského jezdce s kopím a štítem se znakem kalichu (obr. 48). Vadami tohoto pochybného návrhu bylo nevhodné rozvržení plochy a cválající kůň bez nohou.

I tento návrh byl porotou doporučen k provedení (viz obr. 39 – MR 2005/1). V Poštovním muzeu je uložen návrh provedený lavírovanou kresbou černou tuší na silném kartonu ve velikosti obrazové části 223x143 mm. (obr. 49). Hodnotové označení „2“ je ve všech čtyřech rozích. Nápis „Pošta československá“ je uprostřed nad postavou jezdce. Na zadní straně je rukou připsáno „Kotík Pravoslav, Nová Paka, čestným uznáním poctěno, 1919 nepřijato, zakoupeno pro Poštovní muzeum“.

Druhý návrh z Poštovního muzea je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové části 173x173 mm (obr. 50). Střed tohoto čtvercového obrazce vypl-

ňuje šesticípá hvězda, v jejímž středu je husitský kalich. Dvě hodnotové číslice „2“ jsou umístěny v horní části nad hvězdou a druhé dvě hodnotové číslice ve střední

části vedle hvězdy. Pod hvězdou je nápis „Pošta československá“. Na rubové části kartonu je rukou napsáno „Pravoslav Kotík, Nová Paka, 1919 nepřijato, darováno 29/9/19“. Toto se opakuje i na dalších návrzích. U tohoto návrhu je heslo „Zuza – tisk šedomodrý“.

Třetí návrh je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové části 148x200 mm (obr. 51). V osmistěnném obrazci je jako hlavní symbol slovenský znak.

Nápis „Československá pošta“ je umístěn v horní části nad křížem. Hodnota „10“ je pod slovenským znakem v bílém čtverci. Ve zbytku obrazu je ornamentální výzdoba. U tohoto návrhu je heslo „Zuza – tisk červený“.

Čtvrtý návrh je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové

části 198x147 mm. Ve střední, vodorovně šrafované části je umístěn jako hlavní symbol kresba šachované orlice znázorňující Moravu (obr. 52). Nápis „Československá pošta“ je umístěn v horní části nad orlicí. Dvě hodnotové číslice „15“ jsou umístěny dole. Zbytek obrazu je po stranách znaku a mezi číslicemi vyplněn ornamenty. Na rubové straně je heslo „Zuza – tisk modrý“.

Pátý návrh je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové části 149x202 mm (obr. 53). Celou vnitřní

plochu vyplňuje strom – lípa. Šrafování je v horní části obrazu (mimo zobrazení stromu) slabší, v dolní části silnější. Nápis „Pošta československá“ je rozložen do dvou částí. Dva hodnotové údaje „20“ jsou umístěny vedle kmene stromu, který je symbolem státnosti. Na rubové straně je heslo „Zůza – tisk zelený“.

Šestý návrh je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové části 162x204 mm (obr. 54). Hlavním symbolem je zde český lev na tmavém poli. Nápis „Československá pošta“ je nad lvem. Obě hodnotové číslice „20“ jsou umístěny vpravo a vlevo dole. Orámování je ornament s liliovými lístky a šrafami. Na rubové straně je heslo „Zůza – tisk červený“.

Sedmý návrh je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové části 158x196 mm (obr. 55). V oválu uprostřed je umístěna orlice jako zemský znak Slezska. Nápis „Českosloven-“

ská pošta“ má tvar lunety a je umístěn nad znakem. Hodnotová číslice „35“ je v bílém obdélníku pod znakem. Kolem oválu je ornamentální kresba s rušivým vodorovným šrafováním a tečkami. Na rubové straně je heslo „Zůza – tisk zelený“.

Osmý návrh je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové části 143x152 mm (obr. 56). Ve vícebokém útvaru je umístěna vlajka s bílým pruhem nahoře a tmavým pruhem dole (za obdoba Rakouska-Uherska byla červenobílá vlajka symbolem Čech). Kolem kresby je ornamentální výzdoba. Nápis „Československá pošta“ je vytvořen do horní části kresby. Vpravo nahoře a vlevo dole jsou umístěny hodnoty „2“. Na rubové straně je heslo „Zůza NOVINOVÁ – tisk červený“.

Konečně devátý a poslední Kotíkův návrh je lavírovaná kresba černou tuší na silném kartonu s rozměry obrazové části 148x72 mm (obr. 57). Střed ornamentální kresby představují tři bílé kruhy. V prostředním kruhu je umístěna číslice „10“. Nad kruhy je nápis „doplatit“. Nápis „Pošta československá“ je umístěn pod kruhy. Na rubové straně je heslo „Zůza DOPLATNÍ – tisk fialový“. Dále je u tohoto návrhu připsáno na rubové straně „vnitřní kruh se dá vysadit a nahradit novým číslem“.

Pravoslav Kotík předložil do první soutěže na nové známky nejméně devět návrhů, které jsou uloženy v Poštovním muzeu. Bohužel ani on nebyl úspěšný a žádný z jeho návrhů i přes ocenění nebyl přijat.

Povšimneme-li si blíže těchto prvních návrhů tří umělců, které jsem vybral, musíme jim vytknout několik prohřešků proti známkové tradici.

Všem je společná přílišná primitivnost a plochost figurálních motivů, které při zmenšení na formát známek působí v některých případech až titěrně. Je přezírána důležitá část známky, kterou je rámec. Bud' je mu věnováno nepoměrně mnoho místa (Mudruňka) nebo je vůbec vynechán (Kysela).

Přepřilňování známkové plochy je dalším společným znakem většiny návrhů. Oceněný Kotíkův návrh je nevyvážený. Kůň v trysku bez nohou působí podivně, i když nebudeme hledět k nezvyklému řešení, které přesunuje tíhu známky do hořejší, nápisové části.

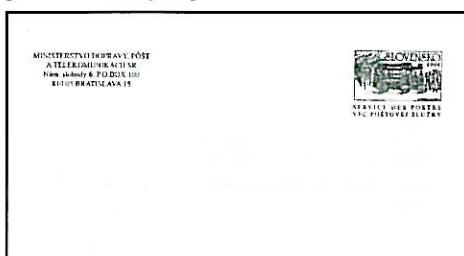
Značně naivně působí symbolika, při níž čtyři junáci mají nad hlavou znaky svých zemí. Tato skupina se podobá strnulému a násilnému živému obrazu. První cenou poctěný návrh (Kysela) má navíc vadu ve velikosti textu, který se stal na zkusmém tisku nečitelně malým. Všechny poctěné návrhy z první soutěže měly být upraveny a reprodukovány, aby mohla být vyzkoušena jejich vhodnost pro případné použití nebo aby mohla být dokázána autorům nevhodnost návrhů. Tím skončil bezúspěšně první pokus získat nové autory československých známek a po několika kritických posudcích v časopisech upadla soutěž v zapomenutí tak rychle, jak vznikla. Zůstaly po ní pouze neúplné archivní dokumenty a ve sbírkách filatelistů reprodukce některých návrhů ve formě zkusmých tisků.

Jiří Stupka

Služební obálky slovenského MDPT a Slovenské pošty

Na Slovensku vyšly na sklonku roku 2004 dvě nové služební obálky (Service des postes), které slouží pro reprezentační potřeby vydavatelů.

První z nich vydalo MDPT SR pro zasílání novoročenek. Rozměr obálky zhotovené z velmi světlého chamois papíru s čárovou průsvitkou činí 220x110 mm. Vpravo nahoře je opatřena přitištěnou „známkou“ bez nominální hodnoty s motivem tatranského turistického omnibusu (viz motiv známky SR 14 Sk z roku 2004), vlevo nahoře je nápis MINISTERSTVO DOPRAVY, PŮŠT A TELEKOMUNIKÁCIÍ SR s adresou ministerstva, pod „známkou“ je dvouřádkový nápis SERVICE DES POSTES / VEC POŠTOVEJ

SLUŽBY. Texty na obálce jsou vytištěny ofsetem v černé barvě, kresba „známky“ je provedena tiskem z hloubky (silný reliéf) ve světlé černé barvě.

Samotná „známka“ je dokolorována ofsetem v barvách světle okrově žluté a šedomodré.

Druhou obálku vydala Slovenská pošta, a.s. pro Realizační komisi známkové tvorby (viz text na obálce), a to v silně omezeném nákladu. Má stejný rozměr jako předešlá obálka, tj. 220x110 mm a celá je opatřena šedým potiskem. Označení vydavatele je vytištěno na levé straně nahoře, vpravo nahoře je pak opět přitištěná „známka“ bez nominální hodnoty s graficky naznačenou perforací. Motivem je tentokrát stylizovaný strom, jehož zvětšená část je vytištěna i v negativní bílé kresbě vpravo dole. Nápis SERVICE DES POSTES je umístěn nad „známkou“, nápis VEC POŠTOVEJ SLUŽBY pod ní. Všechny texty a „známka“ jsou vytištěny barvou černofialovou.

-zřz-, sš-